

MUSTAQIL TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

M.A.Nishonova ADPI, doktorant

Annotatsiya

Bugungi kunda ta'lim jarayonlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish tobora ortib bormoqda. Mustaqil ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish va bilim olish samaradorligini oshirishda, ularni bilimlarni chuqur o'zlashtirishga jalb qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot mustaqil ta'lim jarayonini raqamli texnologiyalar yordamida qo'llab-quvvatlashning afzalliklarini tahlil qiladi hamda uning samaradorligini oshirishda qaysi omillar muhim ekanini ko'rsatadi.

Сегодня использование цифровых технологий в образовательных процессах постоянно растет. В процессе самостоятельного обучения цифровые технологии играют важную роль в повышении эффективности саморазвития и обучения учащихся, способствуя их более глубокому усвоению знаний. Данное исследование анализирует преимущества поддержки самостоятельного обучения с помощью цифровых технологий и определяет, какие факторы важны для повышения его эффективности.

Nowadays, the use of digital technologies in educational processes is steadily increasing. In independent learning, digital technologies play an essential role in enhancing students' self-development and learning efficiency, encouraging them to grasp knowledge more deeply. This research analyzes the advantages of supporting independent learning through digital technologies and identifies the key factors that contribute to improving its effectiveness.

Kalit so'zlar: Mustaqil ta'lim, raqamli texnologiyalar, Moodle, Google Classroom, Coursera, raqamli savodxonlik, ta'lim resurslari, texnik qo'llab-quvvatlash

Ключевые слова: самостоятельное обучение, цифровые технологии, Moodle, Google Classroom, Coursera, цифровая грамотность, образовательные ресурсы, техническая поддержка

Keywords: Independent learning, digital technologies, Moodle, Google Classroom, Coursera, digital literacy, educational resources, technical support

Kirish

Barchamizga ma'lumki, bugungi kunda raqamli texnologiyalar hayotimizning deyarli barcha sohalarida keng tatbiq etilmoqda va bu jarayon ta'lim sohasida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, mustaqil ta'lim jarayonini tashkil etishda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi ortib bormoqda. Bu jarayonda talabalar o'z bilimlarini boyitish, qobiliyat va iqtidorlarini rivojlantirish, tanqidiy fikrlash va ma'lumotlarni tahlil qilish bilan bog'liq ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ya'ni, ularning o'quv faoliyatini mustaqil boshqarishni o'rganishlari uchun raqamli texnologiyalar samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotda mustaqil ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar yordamida tashkil etish imkoniyatlari va samaradorligi tahlil qilindi. Mustaqil ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish talabalar bilim olish jarayonlarini qo'llab-quvvatlash va o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Mustaqil ta'lim uchun raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayonida talabalar o'z vaqtida va qulay sharoitda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lib, ta'lim resurslari bilan bemalol ishlash imkoniyatini qo'lga kiritadilar

Adabiyotlar tahlili

Andersonning "The Theory and Practice of Online Learning" asarida raqamli texnologiyalarning masofaviy va mustaqil ta'limdagi o'rni keng yoritiladi. U onlayn ta'lim jarayonini tahlil qilib, raqamli vositalar yordamida o'quv jarayonini interaktiv qilish hamda talabalar mas'uliyatini oshirishni ta'kidlaydi: "Raqamli vositalar, talabalar o'zlariga mos keladigan o'qitish usullarini tanlash imkoniyatiga ega bo'lgan sharoitni yaratadi" [1, B.43].

Batesning "Teaching in a Digital Age" asari raqamli texnologiyalardan foydalangan holda ta'limni zamonaviylashtirishga bag'ishlangan. Uning fikricha, raqamli texnologiyalar ta'lim tizimini samarali va qulay qiladi: "Ta'limda raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali talabalar o'zlari uchun qulay va samarali o'quv muhitini yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi" [2, B.58].

Laurillard "Teaching as a Design Science" asarida ta'limni dizayn sifatida o'rganadi va raqamli texnologiyalar o'quvchilarni faol o'quv jarayoniga jalb qilishini ta'kidlaydi: "Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini dizaynlashda keng imkoniyatlar yaratadi va o'quvchilarni bilim olishda faol ishtirok etishga undaydi" [5, B.72].

Nurullayev va Ismoilov "Axborot texnologiyalari va ta'lim jarayoni" asarida axborot texnologiyalaridan foydalanishning o'zbek ta'lim tizimidagi afzalliklarini ko'rsatadi: "Axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llash orqali talabalar masofadan bilim olish va o'z o'quv faoliyatini boshqarishni o'rganadi" [7, B.35].

Tursunovning "Raqamli texnologiyalardan foydalanishning pedagogik asoslari" asarida ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning mustaqil bilim olish va ma'suliyatni oshirishga ta'siri haqida so'z boradi: "Raqamli texnologiyalar, ta'lim jarayonini yanada samarali qilish va o'quvchilarda bilim olishda mustaqillikni oshirishga yordam beradi" [8, B.47].

Tadqiqot usullari

Mustaqil ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish borasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va amaliy yondashuvlar asosan ta'lim resurslarini optimallashtirish, interaktiv va o'zaro aloqani kuchaytiruvchi vositalarni qo'llashga qaratilgan. Asosiy ma'lumot manbaalari sifatida xalqaro ta'lim loyihalari, ilmiy maqolalar va mashhur raqamli platformalardan (masalan, Moodle, Coursera, Google Classroom) foydalanish tajribasi tahlil qilindi. Bu platformalar ta'lim jarayonlarini boshqarish va o'quv materiallarini o'quvchilarga qulay shaklda taqdim etish imkonini beradi.

Mustaqil ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llashning asosiy afzalligi shundaki, ular talabalarga o'quv jarayonini ma'lum tanlangan vaqt va

makonda tashkil qilish imkonini beradi. Interaktiv videodarslar, onlayn testlar, o'yin-testlar va turli xil loyihaviy ishlar kabi vositalar orqali talaba o'zini-o'zi baholash, bilim-ko'nikmalarni qay darajada samarali ozlashtirib olayotganini tezkor, aniq tekshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, Moodle, Coursera, Google Classroom kabi online platformalar talabalar foydalanishlari mumkin bo'lgan keng ma'lumotlar bazasini taqdim etadilar. Bu platformalardagi bilim resurslari — videodarslar, qo'llanmalar va testlar — talabalarni fanni yanada chuqurroq o'rganishga, o'quv jarayonidagi talablarni o'zlashtirishlariga katta hizmat qiladi.

Muhokama va tahlil

“Raqamli boshqaruv tizimlari, bulutli hisoblash va sun'iy intellekt kabi texnologiyalar insoniyat uchun yangi imkoniyatlarni ochish bilan birgalikda yangi muammolarni ham yaratdi” [9]. Ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ko'pgina afzalliklari bilan bir qatorda bir qator qiyinchiliklar va cheklovlarni ham mavjud bo'lib, bular quyidagicha kengaytirib ko'rilishi mumkin:

➤ **Texnik resurslar yetishmasligi:** Barcha talabalar va o'qituvchilarning texnik vositalar (kompyuter, planshet, tezkor internet kabi) bilan bir xil darajada ta'minlanmaganligi mustaqil ta'limni tashkil etishda muammolar keltirib chiqaradi. Garchi, ta'lim muassasalari barcha talabalarga teng imkoniyat yaratishga intilsalarda, texnik jihozlarning yetishmasligi yoki internetga cheklangan ulanish bu jarayonni qiyinlashishiga sabab bo'lib qoladi. Shuning uchun raqamli ta'lim resurslaridan keng foydalanishda davlat va nodavlat tashkilotlar tomonidan qo'llab-quvvatlash dasturlari tashkil etilishi muhim.

➤ **Raqamli savodxonlikning pastligi:** yana bir muhim sabab shuki, barcha o'qituvchilar va talabalar bir xil darajada raqamli savodxonlikka ega bo'lmashliklari mumkin. Bu esa jarayonda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanishga to'sqinlik qiladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab talabalar uchun raqamli platformalardan foydalanish dastlab qiyinchilik tug'diradi. O'qituvchilarning raqamli savodxonligi yetarli darajada bo'lmasa, mustaqil ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish ham qiyinlashadi. Bu masalani ijobiy hal qilish uchun esa ta'lim muassasalari va o'qituvchilar o'rtasida raqamli texnologilardan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan o'quv dasturlari, treninglar va malaka oshirish kurslarini tashkil etish zarur.

➤ **Raqamli platformalarning cheklovlari:** Hozirgi kunda keng qo'llanilayotgan raqamli platformalar (Moodle, Google Classroom, va boshqalar) ning o'ziga xos afzalliklari bor bo'lsa-da, bazida ularni ta'limning turli talablariga to'liq mos kelmasligi ham muammo tug'diradi. Ya'ni, barcha ta'lim ehtiyojlarini qondirish uchun ularning ayrim funksiyalari yetarli emas. Masalan, ayrim platformalar murakkab interaktiv mashg'ulotlarni amalga oshirish yoki katta hajmdagi darslik materiallarini yuklash imkoniyatiga ega emas. Bu o'qituvchi va talabalardan bir nechta platformani birgalikda ishlatishni taqozo etadi, bu esa jarayon ishtirokchilaridan ko'proq vaqt va resurslar talab qiladi.

➤ **Ta'limni moslashtirish va qo'llab-quvvatlash ehtiyoji:** Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilar texnik va ilmiy masalalarda qo'llab-quvvatlanishi muhimdir. Bu nafaqat texnik jihatdan yordam, balki o'quv jarayonini rejalashtirish, o'quv materiallarini qidirish va ishlash bo'yicha maslahatlar shaklida ham bo'lishi mumkin. Shu bois, ta'lim muassasalari tomonidan maxsus texnik yordam xizmatlari, onlayn qo'llanmalar, va mustaqil o'qishni boshqarishga qaratilgan qo'shimcha vositalarni tashkil etish talab etiladi. Masalan, texnik yordam xizmatlari talabalarga o'quv jarayonida duch kelishi mumkin bo'lgan texnik muammolarni bartaraf etishga yordam beradi, bu esa jarayonning uzluksiz davom etishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Mustaqil ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llashning afzalliklari o'quvchilarning bilim olish samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa, mustaqil ta'lim jarayonini takomillashtirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish zaruratini ko'rsatadi. Ta'lim muassasalari bu jarayonda talabalarga va o'qituvchilarga doimiy metodik va texnik ko'mak berib, raqamli savodxonlik darajasini oshirishga qaratilgan maxsus dasturlarni tashkil etishlari lozim. Shu tarzda, raqamli ta'lim texnologiyalaridan to'liq foydalanish mustaqil o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anderson, T. (2008). *The Theory and Practice of Online Learning*. Athabasca University Press.
2. Bates, A. W. (2015). *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning for a Digital Age*. Tony Bates Associates Ltd.
3. Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. Jossey-Bass.
4. Johnson, L., Becker, S. A., Cummins, M., Estrada, V., Freeman, A., & Hall, C. (2016). *NMC Horizon Report: 2016 Higher Education Edition*. The New Media Consortium.
5. Laurillard, D. (2012). *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology*. Routledge.
6. Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2(1), 3
7. Nurullayev A.N., Ismoilov, S.M. (2018). *Axborot texnologiyalari va ta'lim jarayoni*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
8. Tursunov, A.T. (2020). *Raqamli texnologiyalardan foydalanishning pedagogik asoslari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
9. D.Makhmudova Using artificial intelligence techniques in web application firewall (WAF) / / - AIP Conference Proceedings, 2024 <https://doi.org/10.1063/5.0210409>